

MIHAIL KOGĂLNICEANU ȘI ROMÂNII DIN TRANSILVANIA

Mircea POPA¹

mircea_al_popa@yahoo.com

ABSTRACT: „I would not change poor Moldova for first-throne the world,” said in Luneville, France, Mihail Kogălniceanu, who is considered, rightly, „a true son of the XIX century”.

Mihail Kogălniceanu (b. September 6, 1817, Iasi – d. June 20, 1891, Paris) politician, journalist, writer, „brain” of the Romanian Principalities Union.

Fascinating personality of the modern era, passionate spirit, Mihail Kogălniceanu stands out among the most talented representatives of the forty-eighth generation actively contributing in the fight for the Union of Romanian Principalities.

It came to light a series of precious texts and generally all his literary, historical, parliamentary oratory and diplomatic activity as a great statesman, a work consistently progressive, an exemplary dedication for the community and the welfare of all classes and social sections. In particular can be highlighted his constant interest and concern for the emancipation of the peasant class, for its removal from under the domination of nobles, monasteries and all landowners, to create a decent living conditions for it.

KEYWORDS: state man, politics, history, emancipation, union.

La ora când discutăm contribuția lui Mihail Kogălniceanu la modernizarea și progresul românilor beneficiem de o cunoaștere aproape exhaustivă a operei sale, asupra căreia s-au aplecat în ultimele decenii o serie de cercetători și editori prestigioși. A ieșit astfel la lumină o serie de texte prețioase și, în general, întreaga activitate literară, istorică, parlamentară, oratorică și diplomatică a marelui om de stat, o operă consecvent progresistă, de o exemplară dăruire pentru folosul obștesc și bunăstarea tuturor claselor și păturilor sociale. În special poate fi subliniat interesul și preocuparea sa constantă pentru emanciparea clasei țărănești, pentru scoaterea

---

¹ Prof. univ. dr. la Universitatea „1 Decembrie”, Alba Iulia; membru titular al Filialei CRIFST Cluj-Napoca.

ei de sub sub dominația boierilor, mănăstirilor și a tuturor proprietarilor de pământ, pentru crearea condițiilor pentru un trai decent al acesteia. Aproape nu există cuvântare și intervenție publică a sa în care să nu se facă referire la condițiile de viață ale acestei clase sociale, să nu pledeze pentru cauza lor. Pe de altă parte, ca istoric a căutat să pună în valoare marele momente demne de atenție din istoria neamului, acele bătălii și victorii care au dus la gloria domnilor și a neamului moldovenesc, adăugând la valorificarea documentelor istorice un punct de vedere apăsător românesc. E vorba de acele momente din istoria patriei, care au cauzat cinstea și aprecierea posterității, cum ar fi bătălia de la Războieni, cea de la Baia (în care au fost înfrânte oștile lui Matei Corvin, iar nu cum ne-o transmite așezarea ersonajelor care anturează statuia lui Matia de la Cluj), cazul răpirii Bucovinei și protestul legitim al domnului moldovean Grigore Ghica, care își pierde viața pentru curajul său, relațiile dintre Ioan Albrecht și Ștefan cel Mare etc. Il vedem astfel interesat de soarta tuturor pământurilor românești, de starea moldovenilor și românilor trăitori în alte ținuturi, de situația lor de odinioară când Pocuția, și sate de lângă Lemberg erau românești, ba erau și biserici ortodoxe zidite și întreținute de domnii Moldovei, așa cum ne-o arată Jurnalul călătoriei sale din 1844 la Viena. De menționat că odată ajuns acolo primul lucru pe care îl face e să-l caute pe lingvistul Kopitar, spre a discuta despre „socotința sa asupra începutului românilor”, meditănd și asupra stării românilor din Moldova care sunt condamnați încă multă vreme la înapoiere, căci „Noi, însă, neavând fabricanți, prin lux nu îmbogățim o clasă de pământeni, ci sărăcim pe plugari și pe copii noștri, îmbogățind numai pe fabricanții străini”. În egală măsură sub pana sa ascuțită se vor ivi gânduri și reflecții despre românii transilvăneni și situația lor în raport cu frații de dincolo de munți. Cea dintâi grijă a sa este aceea de a infirma public pretențiile ungurești asupra țărilor române, pretenții care nu se sprijină pe niciun temei legal, ci doar pe țăfnoșenia ungurească și dorința acestora de expansiune, cazuri nefericite atât pentru Carol Robert de Anjou la Posada, cât și pentru Mateiaș Corvin la Baia. Așa-zisa suzeranitate maghiară e mai mult o împănare istorică, pe care el o explică foarte bine, scriind: „Această pretenție de supremație a maghiarilor asupra țărilor noastre se razimă mai ales pe temeiul că cei întâi domni români cu svitele lor și-o mare parte a norodului se trăgea din Făgăraș și din Maramureș, în Transilvania, și prin urmare, înaintea descălecării lor în îmbele principate, erau supuși coroanii Ungariei.”

El atrage atenția că acești principii descălecători au fost români și nu maghiari, iar faptul că veneau din pământul străvechi al Daciei nu dă cuiva drept de revendicări. Pretențiile acestea i-au fost fluturate pe la ureche și lui Matei Corvin, „riga rigilor”, cum îl numește Kogălniceanu, care a venit cu oaste să-i ceară lui Ștefan astfel de recunoașteri. Mai întâi a trimis împotriva lui o oștire condusă de generalul său Hroioto, care fu repede spulberată și acesta ucis. Apoi veni în persoană în fruntea unei oști la Baia, unde a fost un dezastru mult mai amar pentru Mateiaș, care a fost și rănit în acea bătălie, ceea ce a făcut ca cei doi domni să-și dea seama de inutilitatea luptelor dintre ei și de nevoia de a servi cauza comună a creștinătății, „interesul de căpetenie a îmbelor nații, și a ungarilor și a românilor, este să fie strâns unite și, dacă și urmașii lor ar fi vrut să păzească același mântuitor drum pre care au mers acești principii mari, negreșit că nenorocirile care au lovit pre amândouă popoarele, făcute așa de bine de a se înțelege, încă astăzi ar fi fost departe de orizontul lor.” Observația ni se pare că are ca fundament starea românilor ardeleni. La ea va face Kogălniceanu adeseori referire în decursul scrierilor sale literare, politice, sociale, deoarece istoria și actualitatea istorică a celor trei țări românești este văzută de marele om de stat într-o permanentă legătură și țesătură inestricabilă de argumente. Așa, de pildă, atunci când vorbește despre *Limba și literatura română sau valahă în 1837* într-o publicație germană, el se va referi constant la toate ținuturile europene limba și populația românească își face simțită prezența, scriind: „de aceeași desconsiderare este lovită și limba română, cu toate că este o fiică a celei latine și că e vorbită de mai bine de cinci milioane de oameni, căci ea este limba maternă nu numai a muntenilor și moldovenilor, ci ea se mai vorbește încă și în Basarabia, în Bucovina, în Ardeal, în Banatul Timișoarei, în Macedonia, Tracia și chiar în mai multe colonii din Ucraina. Trei sferturi din cuvintele ei provin din latinește și numai un sfert ste compus cu cuvinte din limba slavă, gotică, turcă și greacă”. În aceeași prezentare, el subsumează aceluiași demers filologic pe învățații români din toate provinciile, începându-și prezentările cu lucrările lui Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Vasile Coloși, Ioan Alexi, după care vorbește despre tipografiile Ardealului și cărțile scoase de ele. Când privește istoriografia, amintește despre multele „cronici române din deosebite vremi”, foarte puțin cunoscute, dar și de scrierile produse sau tipărite de Cantemir, Bojinca, Gherman Vida, Ioan Barac, Dionisie Fotino, Gh.Asachi, Ioan Heliade Rădulescu, Iancu Văcărescu, dar și de presa din Principate și Transilvania („Biblioteca

românească”). Același lucru se întâmplă și în darea sa de seamă asupra *Jurnalismului românesc în 1855*, când stăruie cu lux de amănunte asupra încercărilor jurnalistice întreprinse de Racocea, Carcalechi, Asachi, Heliade, Barițiu. De o prezentare aparte se bucură „Telegraful român” de la Sibiu și „Gazeta de Transilvania” de la Brașov, precizând rolul lor educativ și formativ. Acest din urmă articol i-a adus și singura lui polemică cu ardelenii, deoarece a afirmat că după etapa Barițiu de la conducerea „Gazetei”, cea a lui Iacob Murășanu a însemnat un pas îndărăt, și o stare de „decadență”, ceea ce a dus la apariția unor replici disproporționate din partea unor susținători ai lui Murășanu. Kogălniceanu a fost silit să revină asupra caracterizării sale drastice și să explice modul în care Iacob Murășanu își îndeplinea misiunea sa de redactor, publicând în gazeta sa produse literare nefinisate și pe deasupra, redactate într-o limbă plină de barbarisme, fapt care poate fi taxat drept un atac nepermis de stricare a limbii. Așa se face că asprul judecător moldovean va semna în „România literară” un articol de răspuns care e o adevărată probă de literatură polemică, în care, recunoscând meritele gazetelor lui Bariț, către care „alerga toți publiciștii români” ca la un ceas de redeștepatre, nu poate să nu vadă slabele recolte publicistice ale „Gazetei” de sub conducerea lui Murășanu, care, prin medicocritarea lor, n-au trecut nici dincolo de Carpați. Subliniind meritele sale de gazetar activ, în scrisul căruia nu poate fi găsită „o singură linie în care să nu răsufle simțământul cel mai curat al libertății și a naționalității românești, ura despotismului și a privilegiilor de caste”, el crede că dacă „unirea stă în șerbie, în oprirea liberei discuții (...), în prosternarea noastră dinaitea sistemelor de limbă a d-voastre”, atunci nu e cale de respect pentru adevăr și pentru munca împreună. Înaintea lui Maiorescu, cel care va deschide lupta cu limba greoaie a jurnalelor din Austria, Kogălniceanu semnaleză nevoia de a introduce în jurnalismul transilvănean măsuri necesare privind exigența critică și estetică a materialelor publicate, astfel ca ele să fie la înălțimea cerută de normele calitative ale presei reprezentative pentru nație. Când va fi cazul, scriitorul moldovean nu va ezita să acorde fraților din Ardeal meritele pe care le presupune munca lor culturală, păstrarea și afirmarea naționalității, apărarea cauzei general românești. În acest sector e de amintit că în articolul *Portul național*, apărut în 1845 într-un calendar ieșean, el va scrie aceste cuvinte întremătoare pentru destinul comun al celor trei provincii românești: „Lucru curios, Ardealul, acel lăcuit de atâtea amestecuri de

noroadе, unde românii, deși băștinașii țării, sunt dezbrăcați de drituri politice și priviți numai ca o nație tolerată, Ardealul zic, au păstrat obiceiurile naționale românești mult mai bine decât îmbele noastre principate, unde elementul românesc singur domnește. Acolo toate obiceiurile, danșurile, ceremoniile, șerbările, cântecele, tradițiile, chiar și prejudețele naționale s-au păstrat încă în toată puterea lor, când la noi le vedem chiar și cele de pe urmă trăsături ștergându-se cu cea mai mare indiferență”.

Acțiunea de apărare a drepturilor națiunii române este extinsă în permanență de Kogălniceanu și asupra poporului român din Transilvania și sunt numeroase exemple când a luat atitudine deschisă pentru cauza acestuia. Ca om de stat, ministru de interne și de externe, Kogălniceanu a avut numeroase întrevederi cu oameni de stat din întreaga Europă, purtând tratative atât cu Rusia cât și cu Austria și Turcia, principalele puteri din zonă în sferile de influență ale cărora ne aflam. Politica dusă de el urmărește de fiecare dată respectul legilor și al tratatelor internaționale, dar și responsabilitate și curaj în reprezentarea și apărarea drepturilor nației: „Dacă nu vom apăra cu energie drepturile și interesele ce ne sunt încredințate, spunea el, dacă nu vom ști a fi adevărați reprezentanți ai simțirilor, dorințelor și trebuințelor nației, credeți-mă că încrederea cetățenilor noștri ne va lipsi pentru totdeauna.” Prin astfel de luări de atitudine, Kogălniceanu își face simțită prezența în spațiul politic românesc, punând lucrurile la punct atunci când ele depășesc granițele rațiunii sau ale bunului simț, inclusiv atunci când se află în discuție cazul Transilvaniei. În dezbaterile parlamentare din anii 1864–1878, am desprins pentru dv. următorul punct de vedere: „Vin acum la altă cestiuone, ca acuzările ce ni se fac din afară că noi turburăm Ungaria prin propaganda ce facem printre românii din Carpați.” Acestor acuzații le dă următorul răspuns: „Ei bine, vecinii noștri unguri să nu ceară de la mine ca eu pentru frații noștri noștri de același sânge, pentru românii de peste Carpați să am mai puține simpatii decât acele ce în 1860 le-am avut pentru unguri”. Și pentru a fi mai clar înțeles, el face referire la situația în care maghiarii au dorit să desființeze drepturile și libertățile sârbilor și să-i îngenuncheze, dar replica acestora a venit imediată și fără ezitări, punând la zid pe cei care susțineau astfel de excese. „Ei bine, domnilor, spune Kogălniceanu, să ne ferească Dumnezeu ca planurile care se presupun guvernul ungar în privința națiunii române de peste Carpați să facă încercarea de a se realiza, căci atunce vor găsi și în România care vor face ceea ce au făcut serbii din principatul serb

pentru serbii din provinciile coroanei Sf. Ștefan.” Ba, mai mult, el ridică problema sporului de populație românească din Transilvania, care poate să demonstreze vitalitatea poporului nostru, în răspăr cu sportul populației maghiare, care fiind nesemnificativ guvernanții au făcut dinn politica de maghiarizare forțată o politică de stat. Iată remarca: „Națiunile cele mai mici sunt mai cu seamă datoare să se preocupe de sporul populațiunilor lor și avem înaintea noastră, la vecinii noștri unguri, un exemplu cu totul concludent. Națiunea de sânge curat maghiar fiind mică la număr, ei consideră ca o nenorocire națională când sunt siliți să trimită un ungar la moarte și de aceea ei iau pe alții de oricine origine și-i fac maghiari”. Cum politica dusă de consulul român de la Pesta, lasă de dorit, ministrul nostru avertizează că va lua măsurile necesare ca să pună lucrurile la punct, având intenția de a „propune ștergerea emolamentelor postului de consul general la Pesta”. Cât privește acuzele la adresa României că aceasta duce o politică de apărarea a fraților lor de dincolo de Carpați, Kogălniceanu va lua imediat atitudine, scriind. „Mi-amintesc ca un ministru ungar îmi zicea odată că noi românii din România liberă facem propagandă celor de peste Carpați; și eu atunci am protestat și am zis că nu este niciun singur român din România care ar fi mers în Transilvania; însă am adaos că noi românii din România liberă nu putem să auzim cu tăcere toate aceste strigăte ale fraților noștri din Transilvania, strigăte care trec Carpații până aci la noi și care ne aduc la cunoștință suferințele ce sunt nevoiți să le îndure frații noștri din persecuțiunile ungurești; căci li se oprește limba, li se închid școalele, bisericile, preotul, școlarii, profesorul și în fine tot ce este român este persecutat, maltrat. Iată ce face pe frații noștri de peste Carpați să țipe și iată de ce noi nu putem fi surzi la țipătul lor și pentru ce protestăm”. Cu aroganță și lipsă de umanitate, maghiarii interzic peste tot arborarea drapelului românesc, fapt pentru care Kogălniceanu ripostează: trebuie și ungurii să sufere drapelul românesc, precum și noi suferim drapelul austro-ungar filfâind pretutindeni la noi. Egalitate și reciprocitate; au trecut timpii umilirii”, conchide el.

Un caz cu totul special, care îi oferă ocazia să se delimiteze de unele opinii ale colegilor săi din guvern a fost atunci când prietenul său Ion Ghica a trimis o telegramă de felicitare contelui Andrassy, ales tocmai atunci în funcția de prim ministru. Presa maghiară a folosit prilejul să schimbe accentele normale, punând în postura subalternă poporul român și judecând la modul subiectiv gestul său. A fost momentul în care ministrul

Mihail Kogălniceanu a simțit datoria să restabilească adevărul și să oună lucrurile la punct, făcându-și auzită vocea în parlament, întrebându-se „ce însemnătate poate avea el [gestul lui Ion Gjica- n.n.] în privința românismului”. Iar poziția lui a fost cât se poate de clară: „însă noi ca români trebuie iarăși să știm că națiunea maghiară în aspirațiile sale nu voiește a-și păstra numai independența sa, nu voiește a se mărgini numai în practica pe seama sa acele principie de naționalitate pe care le-a apărât în fața cu Austria, ci gonește și alte scopuri asupra românilor de peste Carpați. Ea voiește să practice acele principii prin care le apără în față cu Austria: ea nu voiește să fie salvată de jugul Austriei pentru ca să nu împuie altora jugul, ci din contră, voiește să fie salvată, pentru ca să se substituie Austriei spre a impune jugul asupra celorlalte națiuni care trăiesc pe teritoriul ce ea îl crede atârnat de coroana Sf.Ștefan. Austria dară este înlocuită cu Ungaria cu toate maximele de jug și de împilare pe care la profesa aceea în timpul princepelului Metternich.” Și continuă: „În tărâmul dreptului istoric suntem în drept a zice că Transilvania a avut asemenea existența sa proprie și că ea făcea parte din vechea Dacie; că ea n-a fost nici măcar conchisă de Ungaria, că ea este un principat cu care a avut tratate și chiar hotarele noastre sunt statornicite cu marii principii de Ardeal”. Ca atare, el subliniază foarte apăsător că „sentimentele noastre pentru românii de peste \carpați nu pot fi decât sentimente de simpatie și conanționalitate.”

Poziția înaintată a lui Kogălniceanu în chestiunea apărării provinciilor românești răsluite sau furate este exprimată în mai multe rânduri în cadrul camerelor țării. Într-o serie de cuvântări privind politica externă a României, el a făcut ample expozeuri cu privire al modul mincinos în care Rusia a tratat problema independenței naționale a României, după ce aceasta a contribuit în mod esențial la câștigarea războiului ruso-turc. Dacă independența țării a fost în cele din urmă recunoscută, prin aprecierea care s-a dat aportului românesc la acest război, Kogălniceanu a făcut deseori delimitările necesare privind jocul marilor puteri. „Noi, spune el, nu suntem pentru ruși, precum nu suntem nici pentru austriaci. Suntem români și numai români și aceasta din o cauză pe care mulți din domniile voastre nu o înțeleg chiar astăzi. Când ni s-au luat Bucovina și Basarabia, de o parte, ni s-au luat munții, de alta Nistrul, două linii de apărare. Moldova atunci a rămas deschisă înaintea oricărui năvălitor; a trebuit dar să ne căutăm alte linii de apărare, alte forțe de rezistență; le-am căutat în unire cu Valahia.” „Ca să scape de lipitorile străine poporullui nostru i-a trebuit mai

mult de 150 de ani”, dar, în cele din urmă, poporul român și-a creat o patrie și o țară care reprezintă un stat liber pe harta Europei. Sacrificiile făcute de popor n-au fost puține și nici ușoare, dar Kogălniceanu este încrezător în destinul și rolul său la gurile Dunării. „România, afirmă el, și-a pierdut părți mari di trupul său, am ajuns în fine, după tratatul de la Paris a vedea unirea ambelor principate, am ajuns a avea o patrie, am ajuns a fi români de sine stătători.” În ceea ce-l privește pe el personal, Kogălniceanu a declarat public de mai multe ori că „a plătit unirea cu jumătate din starea mea”. E vorba de Unirea Mică, așa cum a fost numită unirea dintre Moldova și Țara Românească. Celalată unire, cea cu Transilvania va sta mereu în preocupările sale, așa cum o întâlnim dorită în textul care-l semnează cu ocazia jubileului lui Radu Negru, când afirmă explicit: „ultimul cuvânt al întrunirii neamului românesc într-un singur stat nu este încă zis”, sugerând cititorului că acest lucru va fi o problemă pe care o va rezolva viitorul. Progresul și evoluția României spre civilizație, progres și modernizare nu mai poate fi pusă la îndoială. E una din concluziile cele mai de seamă ale cuvântărilor sale politice, venind ca o concluzie firească a drumului străbătut prin timp de statul român: „Nimeni, spune el, nu mai stă la îndoială că România nu este un element de primă ordine în rezistența ce trebuie să se opună proiectelor de rusificațiune a orientului; curajul și vioiciunea dezvoltată de poporul român pentru apărarea drepturilor sale sunt pentru Europa o garanție a vitalității noastre națională”. E o concluzie a unei întregi vieți pusă în slujba emancipării, independenței și progresului țării sale și a claselor ei țărănești, pe care le-a apărat și ajutat în orice împrejurare. E semnul distinctiv al omului de o sinceritate dezarmantă și a a unei credințe desăvârșite în viitorul poporului său.